

**POETİK DÜŞÜNÜŞÜN KLASİK ŞİİRDE DİLE GETİRİLİŞİ: *BÂKÎ*
DİVANI ÖRNEĞİ**

**Poetics Mentality to Express In The Classical Poetry: To Example
Baki's Divan**

Dr. Turan KARATAŞ*

ÖZ

Bugün edebiyat ortamlarının önemli tabirlerinden biri de “poetik tavır”dır. Şairler kendileriyle yapılan söyleşilerde, yazılarında sıkça poetik tutumlarından, şiir anlayışlarından bahsederler.

Bu makalede, *Bâkî Divanı*'ndaki şiire ilişkin duygu ve düşüncü ortaya koymaya, şairin şiirlerinden bugünkü poetik birikimle ne anladığımızı / anlayabileceğimizi ifade etmeye çalıştık.

Anahtar Sözcükler: Baki Divanı, Divan şiiri, poetika, poetik tavır

ABSTRACT

The “poetic manner” is literatür environment of one important of concept. The poets, mentioned own from poetic manner and poetry opinion at the interwievs and writting today.

In this article, we studied related to poetry sensation and mentality to Baki Divanı, from poetry's of poets of today with poetics accumulation that what we understand/ we can understand.

Keywords: Baki's Divan, Divan Poetry, poetics, poetic manner.

Bugünün şairi, şiir görüşünü ve bunun bir şekilde tutumuna, duruşuna ve şiirine yansımış biçimini çok önemsiyor. Artık şiir söyleyenler, yazarlar bir de “poetika” oluşturma çabasındadır. Poetikası olmayanlar, neredeyse vasat şairler kümesine dahil ediliyor. Şiirinin bir tarafı eksik gibi telakki ediliyor poetikasız şairin.

Geçmişe dönüp baktığımızda, edebiyat ortamlarında, şüphesiz şifahî olarak, şiirin nasıl ve nice olduğuna dair sohbetlerin yapıldığını tahmin etmek güç değil, dahası bu hususta günümüze ulaşan bilgiler var yazılı kaynaklarda.¹ Şöyle ifade etmek yanlış olmaz sanırım, kadim şairler şiirin ne olduğunu anlatmak, tartışmak yerine şiir söylemişler. Bugünkü gibi, müstakil mensur poetikalara veya

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi.

¹ Klasik şiir dönemindeki şairler meclisinde daha ziyade şiirler okunur ya da mecliste bulunan bir şairin övgüsü yapılırdı. Padişah saraylarında, devlet büyüklerinin konaklarında, dükkanlarda ve meyhanelerde bir araya gelen şairlerin şiirin meselelerinden de söz açtığını tahmin etmek/ söylemek yanlış olmaz (Halûk İpekten, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Edebî Muhitler*, MEB Yay., İstanbul, 1996). Sonraki dönemlerde, şairlerin toplantıları daha sistemli hale gelmiş, şiirin içerik ve bilhassa şekil yönünden konuşulduğu meclisler halini almıştır. 1861'de altı yedi ay boyunca haftada bir toplanan Encümen-i Şuarâ, bu bağlamda en somut örnektir.

şiire ilişkin bütünlüklü yazılara klasik dönemde rastlanmaz.² Ama söz konusu dönemde ortaya konan manzum metinlerin içinde poetik duyuş ve düşünüşler görmek olasıdır.

Şimdiye kadar, klasik edebiyatımızın şiir anlayışından, estetiğinden, bugünkü ifadeyle poetik tutumundan bahsedilirken daha ziyade divan dibacelerindeki ve şuara tezkirelerindeki çokluk birbirine benzeyen sınırlı bilgiden hareket edilmiştir. Bildiğim kadarıyla ilk defa Doç. Dr. Harun Tolasa³ ve Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan, manzum metinlerden yani klasik şiiri oluşturan birinci derecedeki ürünlerden hareketle klasik Türk şiirinin / şairinin poetikasının temellerini ortaya koymaya yönelik araştırmalar yaptılar.⁴

Bu makalede, *Bâkî Divanı*'ndaki şiire ilişkin duygu ve düşünüşü ortaya koymaya, dahası şairin şiir çerçevesinde söylediği mısra ve beyitlerden bugünkü poetik birikimle ne anladığımızı / anlayabileceğimizi ifade etmeye çalıştık. Söz konusu şiire dair "malzeme"nin büyük bir kısmında Bâkî kendi şiirini övmekte ve onun yüceliğinden bahis açmaktadır. Fakat gerek kendisiyle ilgili olanlarda gerekse diğer beyitlerde şiir sanatı ve onun felsefî çerçevesinde özgün düşünceler, duyuşlar, bakışlar yer almaktadır.

Burada şöyle bir soruyla karşılaşabiliriz: Niçin Bâkî? Çünkü bildiğimiz kadarıyla, şiirin atölyesinde en fazla mesai harcayan, başka bir deyişle birikimiyle ve çalışmasıyla şiirin vücut bulmasına en çok katkıda bulunan, yeni tabirle 'sentetik şiir'in en iyi örneklerini ortaya koyan şairlerin başında Bâkî gelir. Diğer bir söyleyişle nazım tekniğine, bir bakıma şiirin yapılan tarafına çokça emek veren şairlerdendir. Elbette ilhamı göz ardı etmeksizin Bâkî, şiirin çalışmayla (ilim öğrenmek, şiir bilgilerini elde etmek, ustalardan yararlanmak, şiir üzerinde düşünmek, eklemeler çıkarmalar yaparak en iyi biçime ulaşmak vb.) elde edilebileceğine de inanıyordu. Fuad Köprülü, düşüncelerimizi doğrulayan tespitlerde bulunmaktadır: "Hayat görüşü basit ve **ilhamı mahdut olan** Bâkî'nin daha sağlığından başlayarak, asırlarca büyük bir şair sıfatı ile tebcil edilmesinin,

² Zaten, edebiyatımızda şiir üzerine metotlu düşüncelerin ve bunların yazıya geçirilmesinin tarihi yeni sayılır. Abdülhak Hâmid'in "Makber Mukaddimesi"nde (1885) küçük yansımalar halinde gördüğümüz söz konusu kaygı, Ahmet Haşim'in meşhur makalesiyle ("Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar") bütünlük arz eder. (Şiire dair Türkçe yayımlanan kitapların, yazıların tarihçesi ve bibliyografyası için bakınız; Turan Karataş, "Türkçe Şiir Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 7, 2006, s. 25-97.)

³ Harun Tolasa, "Divân Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (1982), s. 15-46.

⁴ *Fuzulî'nin Poetikası*, 2. bs., İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002; *Eski Şiirin Bahçesinde*, 3. bs., İstanbul: Alternatif, 2005 (bu kitaptaki iki makale). Kadim şairlerin şiir anlayışları genel hatlarıyla ortaya çıkarılabilirse, araştırmacılar, üzerinde çalıştığı şairler hakkında daha isabetli yorumlar yapma şansına kavuşmuş olabilir.

okunup sevilmesinin sırrı nedir? (...) **Geniş bir edebî kültüre** ve ince bir zevke mâlik olan şair, bir taraftan edebî an'aneyle sadık kalmakla beraber, **nazım diline yeni bir ahenk, yeni bir selâset getirmiş, nazım tekniğini** zamanının verdiği imkân derecesinde **mükemmelleştirmiş** (vurgular benim, T.K.) ve o devre kadar birçok büyük şairlerin bile caiz gördükleri nazım kusurlarından kurtulmuştu."⁵

Bâkî Divanı'ndan tespit ettiğimiz şiire ve türevi olan terimlere (nazm, şair, eş'ar,) dair seksene yakın beyitte, şairimiz evvelâ ve en çok kendisinden, şairliğinden, şiir söyleme kudretinden; şiirlerinin güzelliğinden, eşsizliğinden, üstünlüğünden söz açar. Şairlikteki ününü, gönül ehli/ söz ehli oluşunu; dönemin şairleri, zarifleri arasındaki itibarını dile getirir:

İdemez mertebe-i fazlunu eş'ar iş'ar
(K.25-37/69)⁶,
Nazm-ı eşhâsa kıyâs eyleme Bâkî şi'rin
(K.24-43/66),
Dürr-i nazmun Bâkîya baş egdürür taliblere
(G.399-5/346) mısraları ya da
Nazm-ı rengînüme kim vâsf-ı leb-i dil-berdür
Diyemez kimse nazîre katı rengîn-terdür
(G.189-1/216)
Reis-i bahr-i nazm oldun bugün âlemde ey Bâkî
Gazel dimek senün tab'-ı dür-efşânunda kalmışdur
(G. 165-5/204)

beyitleri bu bağlamda zikredilebilir.

Buna benzer daha onlarca beyit okunabilir *Bâkî Divanı*'ndan. Bunların hepsinin özünde, şairin bizatihi kendisi ve şiirinin övgüsü vardır. Şair, söylediği şiirin estetik kıymetinin farkındadır ve bunu fırsat buldukça dile getirmekten kaçınmaz, dahası ilk bakışta bir övünme şeklinde anlaşılacak söyleyişleri, şiirinin değerinin anlaşılması yolunda bir görev sayar: Örnekse:

Şi'r-i Bâkî seb'a-i iklîme oldukça revân
Okunursa yiridür bu nazm-ı garrâ semt semt
(G. 23-6/115)

⁵ *İslâm Ansiklopedisi*, MEB Yay., C. II, İstanbul 1986, s. 248.

⁶ Makalemize esas olan *Bâkî Divanı* metni, Sabahattin Küçük'ün hazırladığı tenkitli basımdır (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 1994, XVI+472 s.). Yazı boyunca gösterilen örnek mısra ve beyitler bu basımdan alınmıştır. Alıntılarının sonunda parantez içinde verilen kısaltmalarda G=gazeli, K=kasideyi; ilk rakam gazel veya kaside numarasını, ikinci rakam kaçınıcı beyit olduğunu, en sondaki rakam da söz konusu çalışmanın sayfa numarasını göstermektedir.

*Kenâr-ı bahr-i nazma yine dürler dizmiş ey Bâkî
Sütûr-ı defter-i şi'rün meger emvâc-ı deryâdur*
(G.52-5/132)

*Ruhların vâsfında Bâkî bir gazel nazm itdi kim
Ehl-i diller kodılar adını mir'âtü's-safâ*
(G.15-6/111)

*Bâkîyâ söyle biraz lebleri esrârından
Ehl-i dil nazm-ı dil-âvîzüne hayrân olsun*
(G.354-5/319)

Bütün bu örnekler, ben merkezli bu söyleyişler, klasik şairlerimizin “şiiir” deyince evvelâ kendi şiirini söz konusu ettiğini, oradan hareketle şiire ilişkin duyular, düşünceler, ilkeler ortaya koyduğunu göstermektedir. Şairin “ben”i çevresinde değerlendirebileceğimiz bu kabil mısra ve beyitlerle, belli imâlarla şiirin genel yapısına da göndermeler yapılır. Daha açık bir ifadeyle şiirin söyleyeni, yani yapanı/ kılını (öznesi) olan şairin övgüsünün, yüceltilişinin söz konusu edildiği bu türden mısra ve beyitlerdeki kelimeler, tabirler, bağdaştırmalar, mazmunlar inceden inceye gözden geçirildiğinde, bazı poetik yaklaşımlara ulaşılabilir.

*Edâsı hûbdur ma'nâsı ra'nâ şi'r-i Bâkî'nün
Ana reşk itdüren erbâb-ı nazmı hep bu ma'nâdur*
(G.127-5/180)

*Nice nâzûkdür ol şi'r-i şeker-bâr
Leb-i dil-ber gibi şi'rîn ü rengîn*
(K.4-13/15)

Yukarıdan beri Bâkî'nin ve/ veya şiirinin övgüsü bağlamında verdiğimiz örneklerden yola çıkarak muteber şiirin genel niteliklerine dair şunları ortaya çıkarmış oluruz: Şiir ayna gibi duru/ berrak, parlak inci kıymetinde, deniz dalgası gibi coşkunu/ etkileyici, gizemli, edası güzel, anlamı derin, nazik, latif, dilber dudağı gibi tatlı, şiirin ve rengin olmalıdır. Sıraladığımız özelliklere sahip olan manzume iyi şiirdir ve okuyanda edebî ve estetik bir haz bırakır.

*Dil çeşme-i belâgat ana lûledür kalem
Âb-ı zülâli şi'r-i selâset-şi'ârdur*
(G.90-6/156)

Bu beyitte, ilginç bir benzetmeyle şiirin adeta bir tanımı yapılmaktadır. Şöyle ki, gönül, güzel ve etkileyici söz söyleme çeşmesidir. Yani şiirin kaynağıdır. Bu sebeple gönül, iç dünyası (hatta muhayyilesi diyelim) zengin olmayanlar şiir söyleyemez, söylememelidir. Şiir için ilk şart, zengin, bitip tükenmeyen genişlikte bir iç dünyaya / muhayyileye sahip olmaktır. Sonra *kalem* yani iç dünyadaki

(gönül evindeki) cevheri dış dünyaya akıtan oluk, ikinci şart olarak zikredilir. Burada söz konusu olan yazma eylemidir. Yani teknik bilgi şartı. Kalem, bilindiği gibi, yazının, yazma uğraşının simgesidir. Bâkî de, onu şiir “yapma” safhasının remzi olarak gösteriyor. Bu iki şartın yerine getirilmesinden sonra, lüleden akan bal gibi / şerbet gibi şiir vücut bulur. Burada, şiirin özü “âb-ı zülâl”e, biçimi de “selâset-şi’ar”a teşbih edilir. Özü bal gibi, şerbet gibi tatlı olacak, biçimi de akıcılığı ilke edinecektir. Bâkî’nin bu beytinden yola çıkarak şu sonuca da varabiliriz: Yetenek ve birikimi zatında / şahsında birlikte bulunduran bir kişi ancak şiir olabilir ve ancak böyleleri iyi şiir ibdâ edebilir.

Silk-i gevher ma’nî-i bârîk ü nazm-ı ter yiter (G.383-7/337) mısraı üzerinde de durmak gerekir. Poetik çerçevede, Bâkî şiirde öz dolgunluğuna/doyuruculuğuna, şekil mükemmelliğine vurgu yapmaktadır. Parıldayan yani bâkir ve zengin bir mana, ipe dizilmiş mücevher gibi değerli, göz alıcı şekil güzelliği. Böylesine kaynaşmış öze biçim mükemmelliğinden ortaya çıkan “nazm-ı ter” yani yepyeni taptaze bir şiir ister Bâkî. İyi şiir için bunlar gereklidir.

Şi’r-i Bâkî gibi hem şûh gerek hem tâze (G.454-5/381)

Bu mısra da, Bâkî yine kendi şiirinin iki önemli özelliğine dikkat çekmekle arzuladığı, beğendiği şiirde aradığı nitelikleri zikrediyor. **Şûhluk** ve **tazelik** vurgulanan niteliklerdir. İlkiyle işaret edilen şen şakrak, neşeli, gönül okşayıcı bir şiirdir. Erbabınca malûmdur, Bâkî’nin şiiri hüznü yüklü değildir. Daha doğrusu Bâkî, melâle uzak bir şairdir. Mizacı da böyle. Zevke ve eğlenceye düşkünlüğü kaynaklarda kayıtlıdır. Zaten şiirleri okunduğunda bu uçarılık, coşkunculuk, tabir yerindeyse gamsızlık hissedilir ve/ veya anlaşılır. Bu nedenle, Bâkî, şiirinde öne çıkardığı şûhluğun, iyi şiirin niteliği olduğu kanaatindedir. “Tazelik”, parlaklık, canlılık da onun için böyledir. Salt vücut bulduğu ânın/ zamanın ışıltısıyla parıltısıyla bir anda parlayıp sönen ürünler, kalıcı olamazlar. “Her dem taze olma”nın edebiyat eserinin başat vasfı olduğu bilinmektedir. Edebî eser ancak bu özelliğiyle yüzyıllara dayanabilir.

Öte yandan, “*Senün nazm-ı ciger-sûzun tutupdur dehri ey Bâkî*” (G.181-5/212) mısra da işaret edildiği gibi, olanca görkemine, gösterişine, ışıltısına ve şûhluğuna rağmen, Bâkî şiirinin bazı örneklerinde içe işleyen yani “ciğeryakan” bir tarafı bulunabilir. “Kanunî Mersiyesi” örneği gibi. Bu hatırlatmadan hareketle denebilir ki, şairin zaman zaman farklı içerikte ve edada şiirler yazması gerektiği söylenmiş oluyor.

Modern şiirde “biçim” terimiyle karşımıza çıkan “şekil” ya da “dış yapı” meselesi Bâkî’nin çokça dikkat çektiği hususlardan biridir:

Derme çatma geydürür iller libâsı şî'rine
Hil'at-i nazm-ı cihân-gîrûn senün altunludur
(Kıt'alar 8-2/443)

Şiirine derme çatma elbiseler giydiren şairler yani eserlerinin şekline gerekli özeni göstermeyenler küçük görülür bu beyitte. Birçoklarının şiirinde aruz hataları, kafîye zaafı, sanatsızlık vardır. Şiirin sesini ve akışkanlığını güzelleştiren unsurlar, yerli yerince ve yeterince kullanılmamıştır. Halbuki Bâkî'nin cihanı zapt eden şiirinin kaftanı altındır. Yani biçimi kusursuzdur. Okuru ilkin bu parlaklık ve ses zenginliği karşılar.

Ne deryâdur bu şî'rün bahri yâ Rab
Ki andan kâinât olmuş güher-çîn
(K.4-12/15)

(Ya Rab, bu şiirin vezinleri nasıl bir deryadır ki, cümle âlem ondan mücevher toplamaktadır.) Bu beyitte Bâkî, şiirinin diğer şairler için bir model/örnek olmasını arzulamaktadır. “Ben şiirimde çeşitli kalıplar kullanıyorum. Cümle şiir yazarlar, bu derya misal zenginlikten yararlanıyor/ yararlanmalı” demek ister. Şu da akla gelebilir Bâkî'nin bir arzusu/ önerisi olarak: Klasik şiirin önemli bir unsuru olan aruzun bütün imkânlarını şiirin emrine amade kılmak gereklidir.

N'ola meyl itseler eş'ârûna erbâb-ı safâ
Bâkiyâ şî'r degüldür bu bir akar sudur
(G.46-6/129)

Bu beyitte de, şiirin biçimsel özelliklerinden biri olan akıcılığı üzerinde durulur. Malum, akarsu, seyredenleri ister istemez akışının güzelliğiyle dikkatlice kendisine baktırır. Yani gözleri bir şekilde güzelliğine meylettirir. Bâkî, bir yandan şiirinin bu özelliğine vurgu yaparken diğer yandan genel bir vasıf olarak “akıcılık”ın (selâset) yazılan şiirde önemli olduğu görüşünü dile getiriyor. Şiir, adeta duru bir su gibi akıp durmalıdır.

Selâset-i kelimâtum safâ-yı eş'ârum
Akar su gibi kalıpdur kulûbı hep meyyâl
(K.21-24/54)

beytinde de aynı husus dile getirilir. Akıcılık ve duruluk, Bâkî'nin çokça üzerinde durduğu iki biçimsel niteliklerdir. Bu iki özelliği haiz şiirlerin kalpleri kendisine meylettirebileceğini yani sevilip beğenileceğini söyler. Bu örnekler ışığında şu denebilir, Bâkî, şiirde anlam bulanıklığına ve kapalılığa karşıdır. Bugünden bakarak onun şiirine eğilirse elbette bu çıkarımın mesnetsiz olduğu söylenebilir. Lâkin kendi döneminin şartları içinde düşünüldüğünde Bâkî'nin şiiri, poetika bağlamında inandığı ilkelere ters düşmez.

Şiirin atölyesinde en çok çalışan kadîm şairlerimizin başında Bâkî gelir tespitimizi birebir anlatan şu mısraa bakalım:

Safha-i eş 'ârda anca kalemler aşına (G.421-7/361)

Bu ifade, nice aşamalarda nice emeklerle şiirin ortaya çıktığını açıkça anlatmaktadır. Küçük ilhamların not edilmesi, sonra temrinler, yazıp bozmalar, her bir evrede yıpranan/ eskiyen kalemler. (Eskiden kullanılan kamış kalemleri ve yazdıkça yani kâğıda sürttükçe aşınan uçlarını düşünelim.) Hâsılı, şiirin öyle bir çırpıda söylenmediğini, çeşitli evrelerden geçerek olgunlaştığını, kıvam bulduğunu söylemiş oluyor Bâkî. Çalışmadan şiir yazılamayacağını bir kez daha yineliyor.

Klasik şiirimizin oyunlu, eğlenceli bir damarı vardır. Bâkî gibi şen şakrak mizaç bir şairin şiiri eğlenceli ve eğlendirici bir “üretim” olarak görmesi yadırganmamalı.

Bulmaya aşk ehli bir eğlence eş 'ârun gibi (G.485-7/401)

mısraında Bâkî, şiirinin bilhassa aşk ehlini eğlendireceğini söylüyor. Aslında bu ifadeden şöyle bir poetik belirleme dahi çıkarmak mümkündür. Şiirin muhatabı/ alıcısı, aşkı bir şekilde bilenler, tanıyanlar, tadanlar olmalıdır. Âşıklar. Onların tesellisi için, yalnızlığını dağıtmak için şiir birebirdir. Baştanbaşa sevgi ve aşk nüketisiyle örülü şiirden daha âlâ eğlence bulunabilir mi âşıklar için...

Okun bu şi'ri tûtî-i şeker-güftâre eğlensin (G.353-5/319)

Bu mısra da benzer bir imâ vardır. Tatlı sözlü tûtîlere okuyun bu şiiri eğlensinler, öğrensinler, ezberlesinler dahası durmadan tekrar etsinler. Malûm papağanlar ezberledikleri sözleri tekrar edip dururlar. “Eğlenmek” fiilinin ikinci anlamıyla düşünürsek, güzel sözlülere (niçin maşûkanın simgesi olmasın) okuyun (bu) şiiri, onları yoldan çevirsin, durdursun. Onlara başka türlü söz anlatmak güç, ancak şiirdir meramımızı anlatan, onu okuyun da anlayıversinler bizi. Yüz çevirmesinler.

Gözin açsun kamu şâ'ir uyanıklık zamânıdır (G.181-5/212) mısraı üzerine eğildiğimizde, Bâkî'nin cümle şaire bir sorumluluk yüklediğini görürüz. Onlara zamana ve topluma karşı duyarlı olma bilinci hatırlatılır. Dahası “gözin açsun” denilerek bir uyarıda bulunulur. Bu ifadede toplumsal kaygının yansıması hissedilir. Dolayısıyla şiir de bir yönüyle, gizemli karışımını bozmadan, estetik dengeyi (altın oranı) kaybetmeden yaşanan hayata yakın durmalıdır.

*Zer-i hâlis gibi rengîn olup gitmekde eş 'ârun
Elünde hâme ey Bâkî meger kibrît-i ahmerdür*

G.50-5/131

Yukarıdaki beyti, şiirin etkisi, işlevi bağlamında zikredebiliriz. Şair, şiirini yazıya geçirdiği kalemi yakıcı bir kibrite benzeterek okuyanda yapacağı etkiyi, değişikliği anlatmak istiyor. Dokunduğu, düştüğü yeri yakan bir alev gibi, şiir de ulaştığı/ uzandığı her insan tekinde bir değişiklik yapmalıdır. Bâkî, yine kendi eserinden yola çıkarak iyi şiirin okuyucu üzerindeki tesir gücüne dikkati çekiyor.

Bâkî bir beytinde de, bugünkü ifadeyle bilinçli okur, şiiri bilen okuyucu istemektedir. Şiir cevher olduğu için onun kıymetini herkes bilemez.

Şi' r-i Bâkîye kulak tutmasa zâhid ne 'aceb
Söz güherdür ne bilür kadrini nâ-dân güherün
(G.277-7/271)

Beyitte “zahid” sanata uzak, şiirden anlamayan kişiyi temsil eder. Böyleleri şiiri okusa da okumasa da fark etmez. Asıl sözün kadrini bilenlerin ona kulak vermesi, onu okuyup değerlendirmesi önemlidir. Çok “alıcı”dan ziyade nitelikli “alıcı”ya vurgu yapılıyor.

Söz degül dürr ü güher nazm itsem
Kadr ü kıymet bilenün bendesiyüz
(Kıt'alar 9-1/443)

Bu mısralarda, söz değil adeta dürr ü güher dizsem ipliğe, der şair, kadrini kıymetini bilmeyenin eline düştükten sonra fark etmez. Bir yandan da, Bâkî nazm ettiği sözlerin inci, cevher kıymetinde olduğunu söyler. Lâkin böyle bir cevherin kıymeti erbabı nezdinde anlaşılır. Her hâlükârda Bâkî, bilinçli, nitelikli okurdan yanadır. Zaten iyi şiir iyi okuru hak eder.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. *Bâkî Divanı*, şiire dair duyuş ve düşünüşleri tespit etmek, kavramak amacıyla okunduğunda, karşımıza bütünlüklü olmasa da, epeyce poetik malzeme çıkmaktadır. Bu veriler, Bâkî'nin şiirin ne olması ve nasıl söylenmesi yolunda, genel olarak şairin tavrı hususunda da zihin yorduşunu gösteriyor. Şiirin özü/ içeriği bağlamında düşünebileceğimiz “güher”, “dür”, “zer-i halis”, “âb-ı zülâl”, “ruh-efzân” gibi tabirler, Bâkî'nin manada özgünlükten, derinlikten paha biçilmez değerden, bellekte yer eden letafetten yana olduğunu gösterir. Biçim meselesine gelince, Bâkî sözün gösterişli olmasından yanadır. Bununla maksat, işe yaramayan bir süs, gösteriş değil, söze tatlılık, parlaklık, canlılık, akıcılık katan özelliklerin şiirde bulunmasıdır. Bu çerçevede, Bâkî'nin şiirlerinde “su gibi revân”, “nazm-ı revân”, “şîrîn”, “rengîn”, “selâset-şîâr”, “zer-efzân” tabirlerinin sıkça kullanıldığını görürüz.

Dikkat edilirse, Bâkî içeriğe de şekle de gereken önemin verilmesi görüşündedir. Ne var ki, dönemin şartlarından ve mizacından gelen etkiler, onu daha ziyade şekil mükemmelliği üzerinde durmaya yönlendirmiştir. Hâsılı,

Bâkî'nin isteği “masnû” u murassa’ (sanatla yapılmış, kıymetli taşlarla süslenmiş/mücevherle bezenmiş) bir şiiirdir denebilir.⁷ Bu da ancak büyük bir muktesebatla ve çalışmakla elde edilebilir. Şiirin tesir gücü, okuyucunun kalitesi de şairin dikkat çektiği diğer hususlardır.

KAYNAKÇA:

- Bâkî Divanı*, (hzl.: Sabahattin Küçük), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.
- DOĞAN, M. Nur, *Eski Şiirin Bahçesinde*, 3. bs., Alternatif, İstanbul.
- DOĞAN, M. Nur, *Fuzulî'nin Poetikası*, 2. bs., Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.
- İPEKTEN, Halûk, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Edebî Muhitler*, MEB Yay., İstanbul, 1996
- TOLASA, Harun, “Divân Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (1982), s. 15–46.
- Turan KARATAŞ, “Türkçe Şiir Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 7, 2006, s. 25-97.

---

⁷ Buraya kadar verdiğimiz örneklerden, yaptığımız yorumlardan genel bir sonuç da çıkarmak mümkündür. Söz gelimi şöyle bir sonuç: “Böylece **divan** şiirinin yaratıcılıktan uzak, kalıplarla çoğaltılan bir **şiiir** olmadığı da anlaşılacaktır. **Divan** şairi, kendi şiirini tanımladığı beyitlerde şiirin estetik ve etik yanlarını belirginleştirmeye çalışmıştır. “**Divan**”ların taranmasıyla ortaya konulacak bir çalışma, **divan şairlerinin** birbirlerinden ne kadar farklı bir **şiiir** anlayışı peşinde olduklarını göstereceği gibi her bir şairin özgün yanlarını da belirginleştirebilir.” (Mehmet Can Doğan, *Son Duvar*, S. 5, Ağustos 1997)